

**ПРОГРАМ
КОНТРОЛЕ И СМАЊЕЊА ПОПУЛАЦИЈЕ
НАПУШТЕНИХ ПАСА И МАЧАКА**

А) Тип пројекта: кластер пројекат

Б) Преглед пројекта:

1. Циљ: Сагледавање свих аспеката проблема

2. Намена извештаја:

- Дефинисање еколошких приоритета локалне заједнице
- Економска оправданост образовања службе за контролу бројности популације напуштених паса и мачака

**В) Основни подаци и општи опис
ЗАЈЕДНИЦЕ**

- Број становника и др. демографски подаци
- Природно окружење
- Остали подаци о заједници

Г) Методологија рада:

1. Употребљене методе за креирање процене стања (увод):

За израду процене стања на територији града Бора (у даљем Бор) примењена је аналитичка метода на основу званичних података који су били на располагању. При томе су се у анализи стања и изради предлога за решење проблема напуштених паса и мачака користиле препоруке и стручни савети WHO – Светске здравствене организације, WSPA – Светске асоцијације за заштиту животиња.

Услед кратког временског рока, алармантне ситуације на територији града и са скромним буџетом, није било у могућности да се финансира детаљнија анкета од стране професионалних агенција. Анкета је изведена од стране аутора програма уз несебичну помоћ сарадника у периоду од 01.02.2019.-15.02.2019. године на случајном избору од приближно 200 упитаних становника град. У том периоду, осим градских (урбаних) средина, обиђена су и поједина приградска а такође и сеоска (рурална) насеља Злот и Брестовац.

Конструктивни разговори су обављени са појединим секретарима МЗ који су врло озбиљно усвојили савете у ублажавању појединих проблема проузрокованих превеликом популацијом напуштених паса. Наравно ту је и велики број становника који је једва чекао некога коме би могао да изложи своје проблеме по овим питањима.

У неким срединама наилазило се на алармантне ситуације, где су грађани већ почели самоиницијативно да прикупљају потписе-петиције, за уклањање напуштених паса из дворишта предшколских и школских установа и са јавних површина.

2. Употребљени ресурси за креирање процене стања

Ефикасан и савремен приступ решавању проблема напуштених паса проистиче из чињеница, смерница и препорука датих у неколико међународних, европских и наших докумената, а то су:

1. Извештај републичких ветеринарских инспектора о појави беснила на територији општине Бора. (сајт Управе за ветерину РС)
2. ORCA (www.orca.org.yu) Зрењанин (чланица *RSPCA The Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals *WSPA) Пројекат контроле бројности популације паса и мачака луталица – Јавна публикација)
3. Guidelines for Dog Population Management WHO (www.who.int/en/), WSPA.
4. WSPA (www.wspa.org.uk) - Animal Control officer, Dog control techniques
5. Закон о ветеринарству РС
6. Закон о добробити животиња РС
7. Закон о заштити животне средине РС
8. Кривични закон РС
9. Закон о планирању и изградњи РС
10. Правилник о обележавању паса и вођењу евиденције о обележеним псима
11. Правилник о условима које морају да испуњавају прихватилишта и пансиони за животиње (Сл.глас. РС бр. 19/12),
12. Правилник о начину држања паса који представљају опасност по околину (Сл.глас. РС бр. 65/1010)
13. Извештај „Комисије за наплату штете проузроковане од стране напуштених паса Бора“ о исплаћеним средствима из буџета на име судског и вансудског поравњања одштета услед напада паса за последњих година (прибављено од стране сарадника)
14. Извештај о висини средстава која су из буџета општине Аранђеловац употребљена на име “Решавање проблема паса луталица за последње три године“ (Комисија лок.сам. Одељење за финансије)
15. Извештај ЈКП „3.октобар“ - Бор о броју паса ухваћених у појединачним акцијама хватања на годишњим нивоима (последњих три године)
16. Одлука о условима држања домаћих и егзотичних животиња и хумано хватање и уништавање паса и мачака луталица на територији општине Бор
17. Извештај ЈКП“3.октобар“ Бор о трошковима ангажовања зоохигијенске службе у 2016-2018. години (рачуноводство), број пријављених уједа од стране напуштених паса на грађане,
18. Универзална декларација о правима животиња које је прокламовао УНЕСКО
19. Универзална декларација о добробити животиња које је прокламовало Светско друштво за заштиту животиња (WSPA) 2000.год у Лондону
20. Препоруке за менаџмент популацијом паса луталица које је предложила Светска здравствена организација (WHO) у сарадњи са Шведским друштвом за заштиту животиња (WSPA)
21. Програм контроле бројности популације паса и мачака Града Бора (фебрур 2019. аутор Александар Гајић)

22) Евиденција пописаних и вакцинисаних паса на територији Бора за период од 2016. до 2018. године (Усмени извештај доставили Ветеринарске станице „Бор“ - др вет.мед. Бранислав Иванић, ПВА М.Р.-Вет-др вет.мед. Ратко Апостоловић

Д) Процена:

1. Опште дефиниције питања

Да би се осмислио успешан програм контроле популације напуштених паса и мачака, неопходно је сагледати постојање различитих врста, тј категорија напуштених паса и мачака у односу на разлике и начин живота и понашања истих. Сазнање о начину живота, склоностима свих категорија ових животиња условљава успешност контроле бројности њихове популације, а такође олакшава њихово хватање и даље процесуирање.

Дефиниција термина:

- "напуштени пас и мачка" у ширем смислу речи означава све псе и мачке које слободно живе и крећу се без надзора власника а подразумевају се:

- а) Напуштени пси и мачке (ужи смисао)

Порекло:

- рођени на улици
- намерно напуштени љубимци
- изгубљени љубимци

Успостављају социјалне контакте са пролазницима. Потпуна привикнутост на активности у средини у којој бораве (саобраћај, пешачке гужве и др.). Углавном су активни преко дана, слободно се крећу улицама, прилазе људима и деци коју не познају, бораве по ђубриштима тражећи храну, посећују импровизоване кућице где им грађани остављају храну.

- б) Пси и мачке познатих власника који се слободно, без контроле крећу

Животиње које имају сталног власника али се преко дана слободно крећу по градским и сеоским срединама, а у вечерњим часовима се враћају у домове у којима проводе ноћ.

2. Услови станишта за напуштене псе и мачке (чиниоци животног окружења)

- а) Приступачност изворима хране

У складу са чланом 3. Закона о добробити животиња, као *lex specialis*, односно закона који има приоритет над свим осталим законским актима који уређују поменућу област, сви органи власти, грађани и удружења су дужни да брину о животињама, па су тако дужни да обезбеде храну за исте што уједно смањује могућност честе и изненадне миграције паса са других територија.

Једино контролисано исхраном напуштених паса и мачака може се убрзати и олакшати, њихово хватање и спровођење програма њихове редукције, од стране службе за хватање ових животиња (стерилизација, идентификација, регистрација, враћање на место сталног боравишта).

- б) Склоништа напуштених паса и мачака:

- Покровне површине (напуштене куће и рушевине)
- Подземни ходници тунели и канали
- Шахте из којих излази пара (даљинска топлотна комуникација)
- Околни извори хране

в) Анализа

Напуштене љубимце ретко ко жели да прихвати и удоми услед небриге, скученог животног простора и опште економске кризе па они једноставно бивају проглашени прекобројним и уклоњени на нехуман начин. У току осамдесетих контрола бројности напуштених паса вршила се тровањем оралним путем тј. овлашћене ветеринарске станице или институти су изузетно токсичним отровима (нпр.стрихнин) спремљеним у мамце тровали псе. Подсећамо да је овим начином уклањања паса са јавних површина честа појава била „несрећних случајева“ убијања паса који нису истински напуштени већ власништво неодговорних власника.

Такође подсећамо да је честа појава у таквим акцијама била да одређени број мамака остане на јавним површинама после извршене акције те се тиме омогућавала интоксикација других топлокрвних животиња и људи. Само угињавање отрованих паса је изазивала узнемирење и неодобравање становништва јер је у неким случајевима (зависно од садржаја желуца) трајала изузетно дуго (5-10 минута) уз крике и тетаничне мускуларне контракције несрећне животиње. Овакав метод данас не само да је нехуман, већ представља кривично дело дефинисано у Кривичном закону РС.

Честа појава у неким Месним заједницама (руралног типа) је да грађани сами посипају отров, најчешће "креозин" (који се иначе користи у пољопривреди) по травњацима, око стамбених зграда како би тровали псе. Креозин (или његова замена под другачијим називом „фурадан“) се набављала (до 2014.) у слободној продаји, а као што је опасан за животиње тако је отрован и за људе што је веома алармантно.

У току последњих година до данас контролу бројности напуштених паса врши зоохигијенска служба ЈКП „3.октобра“. До садашњи начин контроле бројности зоохигијенске службе је практична примена „CNVR (catch, neuter, vaccinate, release)“ програм („ухвати-стерилиши-вакциниши-врати“ енгл.прев.), наравно са обавезном антирабичном вакцинацијом и обележавање микро чипом.

Након анализе начина примене поменутог програма који се у Бору примењује последњих 3-4 година масовно, примећени су недостаци саме примене:

- 1) број напуштених паса није се смањило и поред великог броја ухваћених и стерилисаних јединки,
- 2) број напада тј.озлеђивања грађана од стране напуштених паса и даље је веома присутан,
- 3) здравствено стање популације напуштених паса је и даље на ниском нивоу (поред пожртвованог и исцрпљујућег рада на решавању тог проблема невладиног сектора),
- 4) незадовољство грађана је веома присутно услед „превеликог“ броја напуштених паса на улицама и осталим јавним површинама,
- 5) незадовољство локалне самоуправе услед високих финансијских трошкова на одржавање рада зоохигијенске службе, плаћања одштетних захтева грађанима који су претрпели нападе паса те такође нарушеној безбедности грађанства и имивине,
- 6) антирабична вакцинација јединки које су прошле поменут програм је веома варијабилна тј.не обухвата све псе већ се обавља стихијски,
- 7) константна појава штенади и младих паса до годину дана старости.

Примећена је појава која је заиста на рубу закона тачније незаконита, а то је да се одређени грађани (заклоњени иза дефиниције невладиног сектора) сами организују и формирају полудивље азиле у којима бораве и до 200 паса. Ово је врло опасан вид

„самоорганизовања“ грађана, не улазећи у оправданост свега поменутог, јер појединци то раде докле год имају средстава и ентузијазма а свакако то је у данашњем времену врло „потрошан“ и несигуран ресурс. Наглашавамо да је таква активност (не улазећи у оправданост таквог поступка) против законита и у Закону о добробити животиња РС се дефинише као хордашење!

У самом прихватилишту за псе увиђају се одређени недостаци који такође утичу на квалитетно обављање зоохигијенске делатности;

- 1) мале димензије смештајних кавеза (*ресурс 13*), - карантински услови
- 2) непостојање комплетне оградe тј. немогућност независно одвојене целине услед просторног размештаја објеката у оквиру комплекса ЈКП „3.октобар“;
- 3) непостојање одвојеног објекта или површине у оквиру прихватилишта за дезинфекцију возила за превоз паса,
- 4) непостојање дезобаријере (*ресурс 6 и 13*) на колском улазу у комплекс објеката прихватилишта,
- 5) немогућност термо регулације објеката за смештај паса услед саме конструкције објеката (грејање није могуће),
- 6) непостојање просторије или објекта за купање паса,
- 7) непостојање информационог и евиденционог система.

Из свега горе наведеног закључујемо да је садашње прихватилиште за напуштене псе и поред великог инвестиционог улагања оснивача привременог карактера, али и да је оно тренутно неусловно за бављење зоохигијенском делатношћу тј. да се сматра прихватилиштем за псе-карантинског типа.

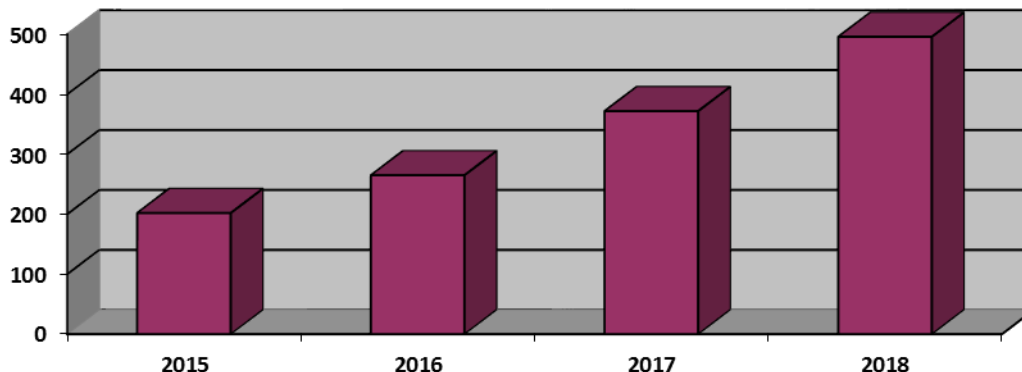
Такође и услед конфигурације саме локације (висинских разлика подужног пресека терена на којима се налазе објекти и шире је 7,5 m) је неусловно за евентуално проширење капацитета који су знатно условнији од постојећих. Претпоставка је да се услед самог карактера тј. изградње на **привременој локацији** користио монтажни материјал који је и знатно практичнији у случају промене локације и обезбеђења инфраструктуре за изградњу на **сталној локацији**, али су се у адаптацији локалитета тј. његове конфигурације, улагала значајна средства за стабилизацију земљишта (темељне стопе су дубине до 2,2m на појединим деловима). Треба узети у обзир и својство гео-механике тла које има ризик од одрона и померања у случају атмосферских падавина, слегања тла итд.

Увидом у важећи План генералне регулације градског насеља Бор (јануар 2018.) закључује се да је на локалитету на којем се тренутно налазе **привремени објекти** за смештај паса, предвиђен **заштитни појас тј. уређене зелене површине** (5,5-видети у Плану) те се закључује да би било какво инвестиционо улагање у изградњу или проширење капацитета прихватилишта било законски немогуће.

Табела 1. Укупан број пријављених уједа

Година	Назив извршиоца(зоохиг.служба)	Број пријављених напада паса
2015.	ЈКП „3.октобар“-Бор	294
2016.		351
2017.		411
2018.		489
Укупан број пријављених уједа од стране напуштених паса на грађане Бора		1545

Графички приказ табеле 1.

Према подацима WHO број паса у односу на број становника је од 1:8 до 1:10 што значи да преко 40% њихове популације у Бору није регистровано и вакцинисано против беснила. Такође закључујемо да је у току последњих година број вакцинисаних паса константно низак, вероватно услед економске кризе (у току 2008 године вакцинација и обележавање паса је субвенционисана од стране министарства) и неедукованости власника да су од 2009 године обавезни да вакцинишу своје љубимце.

Табела 2. Табеларни приказ вакцинисаних паса Бору, према извештају (ресурс)

Редни бр.	Назив	А	Б	Ц	Д	Е	Ф
1	година	2018	2017	2016	2015	2014	2013
2	бр. вакцин.	3297	3532	3536	3481	2887	-----

у

обзир треба

узети параметар да је однос напуштених паса према псима чији је власник познат у сразмери 1:4, па се из тога може закључити да на територији Бора приближно живе од **650 до 700** трајно напуштених паса (пси власништво неодговорних власника чини 25-30% поменутог броја) који никада нису вакцинисани.

Поред тога досадашњи методи решавања проблема показали су се као неефикасни и неекономични. Наиме из буџета Града Бора ће се вероватно у току будућег периода одвајати значајна сума сваке године за решавање судских спорова услед надокнаде за претрпљени страх и физичке повреде нанете од стране паса луталица над грађанима.

Табела 3. Табеларни приказ износа исплаћених одштетних захтева грађанима који су пријавили штету проузроковану нападом напуштених паса. (ресурс 15)

Година	Накнада ујед-над грађанима	Накнада ујед-над дом.животињама
2016.	32.590.570,00	-----
2017.	49.870.198,89	Не постоје информације
2018.	85.588.651,64	Не постоје информације
укупно	168.049.420.53	
Укупни износ судско и вансудско поравњање		168.049.420.53 (око 1.400.000 евра)

Табела 4. Табеларни приказ укупни трошкова за плаћање услуга контроле бројности напуштених паса са именима извођача тј. добављача услуга (ресурси 16,17 и 19)

Година	Зоохигијенска служба	Потрошен новчани износ за услуге
2015.	-----	-----
2016.	-----	-----

2017.	ЖКП „3.октобар“ Бор	6.633.200,00
2018.	ЖКП „3.октобар“ Бор	8.691.900,00
2019.	ЖКП „3.октобар“ Бор	11.960.200,00
Укупна средства потрошена за плаћање услуге		27.285.300,00

Табела 5. Табеларни приказ укупних трошкова Града Бора на решавању проблематике напуштених паса (ресурс 15,16,19)

Година	Укупна средства за судска и вансудска поравњања	Укупна средства потрошена за плаћање услуга зоохиг. служби
2016-18.	168.049.420.53	15.324.100,00
Укупна средства		183.373.520.53

До сада није забележен случај хватања у Бору напуштених мачака што не значи да оне не постоје. Бор тренутно нема већих проблема са мачкама управо због поремећаја еколошке равнотеже између паса и мачака, тј. зато што се на улицама града налази знатно већи број напуштених паса који су запосели сталне изворе хране.

Уколико се стерилисани пси не би враћали на њихове првобитне локације, где су ухваћени, изненада би се јавио проблем увећане популације напуштених мачака. Њихово присуство би било потпуно безвредно, јер у изобиљу хране из објеката, за производњу хране и јестивог отпадног материјала који се неадекватно одлаже, мачке луталице не лове штетне глодаре.

Г) Постојећи ефекти

Тренутно стање комуналне зоохигијене у Бору је алармантно и веома забрињавајуће. Као последица спровођења постојећег закона о здравственој заштити животиња и Одлуке о држању домаћих и егзотичних животиња и хумано хватање и уништавање паса и мачака луталица на територији Бора (коју дефинитивно треба ревидирати) тренутно не постоји ефикасно решење пописа и обележавања љубимаца, контрола размножавања како невластних тако и власничких паса и мачака.

Додатна отежавајућа околност је и чињеница да ветеринарска, комунална и инспекција за заштиту животне средине нису у могућности да ефикасно спроводе градску одлуку о држању домаћих животиња и наплате адекватне казне због недостатка овлашћења наплате казне на лицу места, оспособљености и опремљености и сл. Као последица оваквих пропуста на територији Бора није трајно решен проблем напуштених паса и мачака.

Не треба previdети и стварање великог јаза који је настао поларизацијом грађана на оне „који мрзе“

псе и оне који „болесно воле“ псе а све услед превеликог броја напуштених паса по улицама. Наравно како у свему тако и у решавању овог проблема постоје екстремни и са једне и са друге „стране“ и не треба их осуђивати већ едуковати и укључити у решавање проблема конструктивним предлозима.

Може се предвидети пријављивање уједа од стране несавесних грађана који су лажне природе, јер је тренутни “тренд” у свим градовима и општинама ова против-законита махинација. Системском променом рада зоохигијенске службе и имплементацијом посебне евиденције паса овај проблем би се свео на најмању могућу последицу по боцет општине.

2. Утицај на квалитет живота, људско здравље и животну средину

Штете које причињавају напуштени пси и мачке су:

а) Бука

Лавеж, цвиљење и завијање паса (лавеж 80-120 dB), мњаукање мачака.

б) Загађивање јавних површина

Представља естетски, еколошки и, што је најважније, здравствени проблем. Фецес луталица извор је многих зоонозних инфекција (хелмитозе, заједничке животињама и човеку и токсоплазмозе). Непријатан мирис од фецеса и урина, параналних жлезда паса, кожных обољења и запрљане и олињале длаке као и лешеве распадајућих, згажених животиња увелико нарушавају околину.

в) Предаторство

1. Примарно предаторство

Напуштени пси у руралним (сеоским) деловима нападају и убијају ситне домаће животиње.

2. Секундарно предаторство (стрвинарство)

Напуштени пси и мачке хране се лешевима угунутих животиња, развалче њихове остатке и тако директно учествују у ширењу заразних болести и з ооноза.

Растрзани и развучени остаци животињског леша такође негативно учествују и на

естетски аспект.

з) Агресивност праћена уједањем

Напуштени пси и мачке у густим урбаним срединама углавном нису агресивни према људима осим у случајевима ако се ради о раси одбрамбених паса тј. псима чуварима. Највише су угрожени бициклисти. Такође предмет напада и уједа често су деца при брзим и окретним играма, трчању, санкању, скакању по травњацима јер их пси доживљавају као жртве (ситан плен у покрету). Од 30-45% уједа и напада на човека потичу од паса познатих власника.

д) Зоонозе (болести животиња које су преносиве на људску популацију)

Напуштени пси и мачке су директни или индиректни преносиоци узрочника око стотинак болести међу којима су најпознатије:

- Беснило
- Тетанус
- Ехинококоза
- Токсоплазмоза
- Аскаридоза
- Пантљичаре паса и мачака
- Шуга

- Крпељи
- Буве и др.

Б) Материјалне штете

Односе се на нападе људи без директне повреде физичког интегритета (оштећење одеће, обуће и других предмета у поседу грађана), као и напади и наношење штете имовини (домаће животиње).

Е) Саобраћајни удеси

Напуштени пси и мачке често су узрок удеса до којих долази када прелазе преко саобраћајница, при чему возачи избегавају да им нанесу повреде, наглим кочењем и скретањем са првобитног правца кретања. Такође један од узрока су и пси који јуре и лају за возилом и скрећу пажњу возачу.

НАЧИНИ РЕШАВАЊА ПОВЕЋАНЕ ПОПУЛАЦИЈЕ НАПУШТЕНИХ ПАСА И МАЧАКА И КОНТРОЛА ПОПУЛАЦИЈЕ ИСТИХ

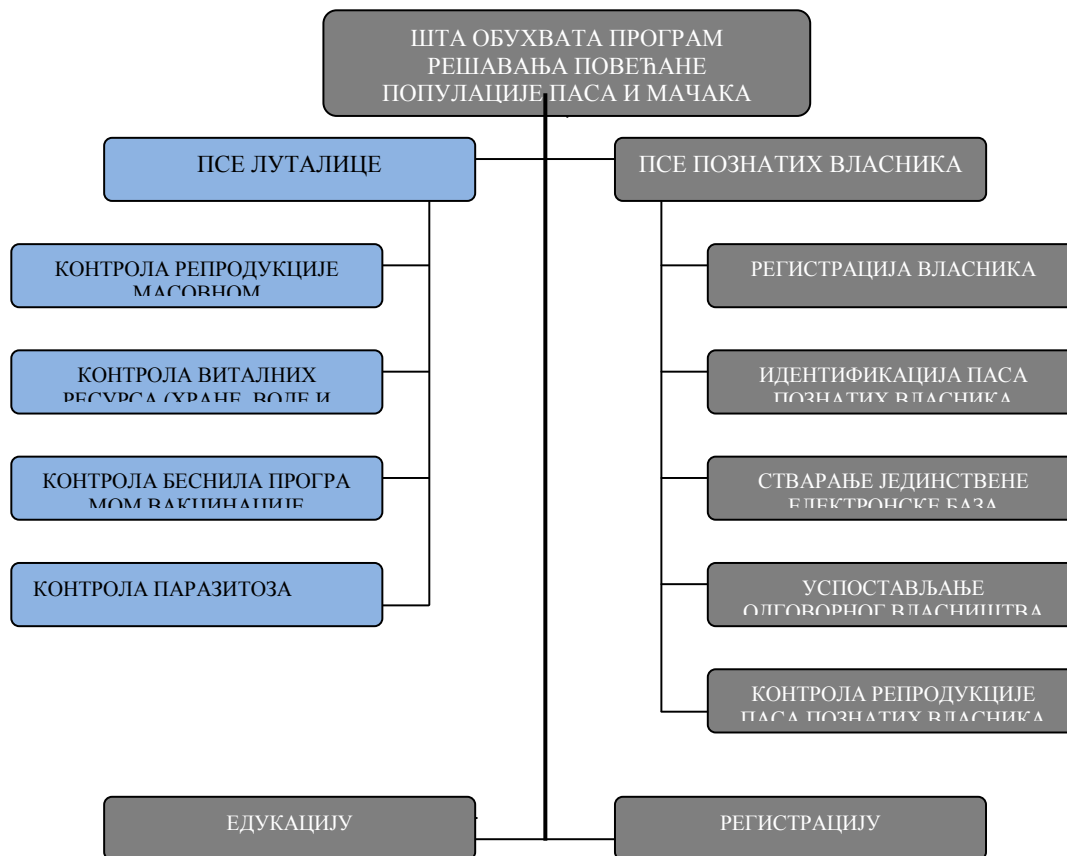
1. Ефикасност програма контроле напуштених паса и мачака

- Успешност спровођења овог програма зависи од сарадње:
 - Локалних органа власти -комуналне инспекције, јавног правобранилаштва
 - Локалног комуналног предузећа (које се бави чишћењем и уклањањем отпада са јавних површина)

- Републичке ветеринарске инспекције
- Ветеринарске службе
- Зоохигијенске службе

- Циљеви и чиниоци програма:

- Законска заштита грађана
- Законска заштита животиња
- Хуман поступак хватања и поступања са ухваћеним животињама
 - Ефикасно уклањање одпадака и неискоришћене хране за људе
 - Обезбеђење склоништа погодног за псе, која одговарају њиховим биолошким захтевима
 - Обезбеђење стручне ветеринарске помоћи
 - Контрола репродуктивности (стерилизација)
 - Обавезна контрола репродуктивности, обележавање и вакцинација кућних љубимаца и подизање одговорности власника
 - Спровођење еутаназије у случајевима када је овај захтев неопходан
 - Спровођење едукативних програма приступачних свим узрастима о гајењу љубимаца, **обавезама власника**, Закону о заштити животиња, програмима и начинима контроле популације напуштених паса и мачака
 - Активна сарадња између Владиних и НВО који се баве истом проблематиком

2. Финансиски утицај и законска регулатива која се односи на проблеме напуштених паса и мачака

Предложен програм контроле популације напуштених паса и мачака, уједно је и економски исплатив у односу на досадашње мере. Он предвиђа улагање средстава за изградњу **регионалног прихватилишта**, квалитетније опремање службе за хватање и збрињавање ових животиња тј. ангажовање зоохигијенске службе са територије Бора и целог региона, те такође и медијску кампању у циљу едукације становништва. За ефикасно и дугорочно решавање проблема и смањење могућности рецидива оправдано је спровести ове инвестиције.

Локална законска регулатива која се односи на решавање проблема напуштених паса и мачака мора да садржи одредбе о контроли размножавања и власничких паса као и забрани пуштања паса и мачака без контроле. Постојућа одлука о држању домаћих животиња тј. кућних љубимаца на територији Бора је фактички, по затеченом стању превазиђена те такође у појединим сегментима у сукобу са одређеним законима и подзаконским актима РС.

Такође, се предлаже да се садашња одлука ревидира, тј. да се прецизно наведу обавезе и дужности власника паса а тиме и уведи казнена политика која би се примењивала над неодговорним власницима.

Поменута одлука у себи би морала да садржи:

1. Јасне услове чувања и казнену политику за власнике паса којима из небриге или неодговарајућег-неодговорног обезбеђења (ограда, ланац...), пас побегне на јавну површину

2. Јасне услове чувања тј. смештаја паса и казнену политику када се утврди да се јединка налази у неусловним објектима или да се злоставља изгладњавањем, нередовним напајањем водом или психичким или физичким злостављањем

3. Јасне услове тј. обавезе које власник мора да извршава у смислу одржавања здравственог и кондиционог стања његовог пса или мачке и казнену политику у случају не придржавања обавезе

4. Обавезну контролу репродуктивности јединки (стерилизација) и казнену политику у случају одбијања или не бриге.

Примећено је да је основно жариште тј. генератор настанка невластичких паса односно напуштених паса, **ново потомство** настало претежно у сеоским срединама. Неодговорни власници након одређеног периода чувања новог потомства својих кућних љубимаца, довозе младе јединке и пуштају у приградским деловима Бора. Већина младих паса не успе да преживи првих 30 дана јер се не сналазе у градској средини и услед саобраћаја страда. Такође младе јединке страдају и од временских услова тј. хладноће, мрза у зимском периоду године. Такав тренд неодговорности се појављује и у градским срединама у мањој мери али је такође значајан.

Комунални инспектори имали би овлашћења да, новчано казне власника, одузму животињу и предају на даљи третман служби зоохигијене. Препоручује се да се у оквиру комуналне инспекције или будуће комуналне полиције определи инспектор тј. ком.полицајац коме ће приоритетна делатност да буде спровођење општинске одлуке о домаћим животињама и кућним љубимцима. Овај инспектор би требало да буде такође стручно обучен за вршење оваквог вида инспекцијског тј. полицијског рада.

Новац од таксе или казних мера треба усмерити на даље решавање проблема напуштених паса и мачака, програм стерилизације и едукативне програме. Истина, строге казне за власнике паса који их пуштају да се слободно крећу без повода, нису крајње остварљиве услед не познавања законских и подзаконских аката од стране инспекцијских органа те такође и не увођења праксе прекршајног кажњавања неодговорних власника.

Законска регулатива треба да наложи плаћања таксе на кућне љубимце (псе и мачке) коју би власници плаћали скупа са осталим комуналним давањима. Ове таксе биле би ослобођени сви власници који своје љубимце подвргну стерилизацији, лица која се професионално баве репродукцијом паса (одгајивачнице), пензионери власници љубимаца и лица из материјално угрожених слојева друштва.

3. Обележавање (идентификација)

Законска регулатива налаже на јединствен начин обележавања паса:

Микрочипови (нпр. www.backhome.co.yu) електронска идентификација стандард ISO 11784

Сваки идентификациони систем мора да испуни следеће услове:

- Идентификациона ознака мора да буде присутна на животињи док је она жива
- Систем обележавања мора бити таквог капацитета да је њиме могуће обележити све животиње
- Метод идентификације мора бити једноставан за извођење поуздан и јефтин
- Начин обележавања мора бити такав да је могућност грешке при раду сведена на минимум

4. Улога службе за хватање напуштених паса и мачака

Улога стручне службе за хватање напуштених паса и мачака (вулгарно "шинтерске службе") од централног је значаја за спровођење програма контроле бројности напуштених паса и мачака. Ова служба обавља следеће:

- Хумано хватање и поступање са напуштеним псима и мачкама
- Спровођење одговарајућих закона који се односе на заштиту животиња, сузбијање зооноза, начин држања (гајења љубимаца), и сл.
- Успостављање везе између комуналних служби и служби за екологију са ветеринарским службама, друштвима за заштиту животиња, кинолошким друштвима и др.
- Контрола одговорности власника љубимаца
- Усавршавање и унапређење начина контроле бројности како напуштених паса и мачака тако и власничких, кроз програме стерилизације, идентификације, регистрације, удомљавања, реудомљавања и еутаназije.

5. Хватање паса

Служба за хватање напуштених паса и мачака одговорна је за хумано хватање ових животиња. Људи (хватачи) који обављају тај посао морају да познају основне облике понашања ових животиња, као и технике хуманог хватања те се препоручује да по професији буду ветеринарске струке тј. ветеринарски техничари обучени за овај вид делатности.

6. Опрема за хватање паса

Хватање напуштених паса је ризичан посао чак и када се исправно спроводи а посебну отежавајућу околност представљају пси са повећаном агресивношћу. При хватању паса потребан је посебан опрез и обавезно коришћење заштитног одела и опреме.

Опрема за имобилизацију паса које ће бити напоменута је ефикасна, хумана и чине је:

1. Сајле за псе, са покривеном изолованом и покретном омчом која се намиче на врат пса и са чврстим алуминијумским телескопом. Овај тип сајли садржи још додатни механизам за лакше скидање сајле са врата пса. Дужина рукохвата тј телескопа је 1,5 метара. Намењена је за безбедну имобилизацију свих врста паса независно од величине и темперамента.

2. Кајш или ланац за врат и поводац. Користе се само за обуздавање и хватање мирних паса, привикнутих на близину човека.

3. Мередов за хватање паса и мачака (мрежа за бацање). То је мрежа кружног облика (обруч) пречника 1 m.са рукохватом минималне дужине 1,5m. Дубина мрежасте корпе на обручу је око 1,5 m.

4. Корпе и опрема за фиксацију чељусти паса. Свим ухваћеним псима, осим оних за које се поуздано зна да нису склони уједању, на чељусти се стављају заштитне корпе, које се после употребе обавезно дезинфикују за следећу употребу.

5. Фармацеутска средства за хватање паса. Пси који не могу да се ухвате ни једним од уобичајених начина морају се предходно обуздати применом хемијских, фармацеутских средстава за општу анестезију. Они се ињектују помоћу специјалних пиштоља или пушака. Коришћење ових средстава мора бити под строгом контролом ветеринара

6. Заштитна опрема и заштитно одело. Заштитну опрему подразумева заштитно одело направљено од посебног материјала и заштитне рукавице, са или без штитника.

9. Транспортно средство

Транспортно средство мора да поседује добру вентилацију, заштиту животиња од сунца, ветра и падавина, да се лако чисти и дезинфикује. У кабинџи за транспорт налазе се кавези који су покретни и могу да се износе и уносе. Обично су отвори на горњој страни, тако да се ухваћене животиње спуштају у кавез. Најбољи су они кавези који имају и покретни под, који се једноставно извлачи из доњег рама кавеза и по потреби чисти.

Препоручују се и специјална прикључна возила која су атестирана за превоз паса. Такође је веома битно да ухваћена јединка борави одвојена од другог пса чврстим преградним зидом и да у том простору може комотно да борави до истовара у карантинске објекте прихватилишта за псе.

10. Судбина ухваћених паса и мачака

Ухваћени пси и мачке имају различиту судбину. Извесно време они проводе у Изолационо-карантинским објектима службе, а најмање од 10 до 15 дана. Тако се даје шанса власницима да пронађу изгубљене љубимце. Садашње прихватилиште у склопу објеката ЈКП „3 октобар“ због својих објективних недостатака изнетих у претходним запажањима би требало да се преименује у карантин и ветеринарску амбуланту тј.у изолационе објекте. У почетном периоду у карантину се обавља и тријажа паса и мачака. Тај поступак подразумева клинички преглед ухваћених животиња од стране доктора ветеринарске медицине и разврставање у групе

на којима ће бити примењени различити програми (вакцинације, чиповање, стерилизација, удомљавање, враћање правим власницима, лечење и слање у регионално прихватилиште тј. објекте за колективни смештај, еутаназија, враћање на њихово првобитно станиште у циљу стабилизације њихове популације).

Такође, треба обавестити јавност о терминима и територији (делови града, приград, сеоске средине...) хватања паса, који се слободно крећу. После сваке акције неопходан је и обавезан записник који се са пратећим подацима (место хватања, фото-евиденција, евентуални бр.чипа, проценом здравственог стања и кондиције...) уносити у наменски евиденциони софтвер константно ажуриран на порталу интернета те тако информисати грађанство и инспекцијске органе о предузетим дневним активностима.

11. Регионално прихватилиште за псе и мачке

Изградња прихватилишта за псе и мачке је један од неопходних регуларних начина контроле популације ових животиња. Прихватилиште треба да буде наменска грађевина смештена на ограђеном и сигурном простору. За изградњу је потребна дозвола од надлежних локалних, регионалних и државних институција за бригу о животињама. Радно особље у прихватилишту се мора придржавати дневног протокола о: исхрани, појењу, пружању уточишта, контроли здравственог стања животиња и другим активностима и интервенцијама. Исхрана животиња мора бити квалитетна по дневном протоколу (гранулираном храном или термично обрађеним млевеним отпаcima кланичне индустрије.) У прихватилишту мора да постоји програм за обезбеђење сигурности, тј. мере здравствене заштите људи и животне средине. Такође, мора да постоји ветеринаски протокол, евиденциона књига пријема, евиденциона књига удомљавања, евиденциона књига угинућа, записник фотоевиденција о датуму уношења у прихватилиште нових јединки, о месту њиховог проналажења и оцене њиховог здравственог стања, физичке и психичке кондиције, степена социјализације у односу на људе или друге животиње, као и о мерама здравствене заштите које су предузете по уношењу нове животиње.

Све информације ради транспарентности рада се морају уносити у софтверску евиденцију која је свакодневно доступна (преко интернет портал-комуникације) свима заинтересованима за удомљавање, реудомљавање, евентуалног преузимања власничких паса, инспекцијског надзора.

12. Удомљавање

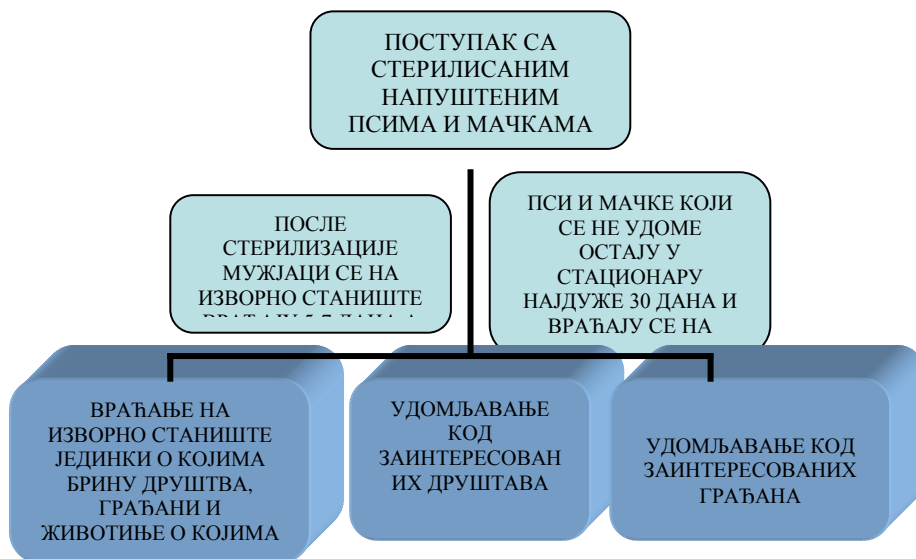
Прихватилиште мора бити приступачно, атрактивно, занимљиве саржине и програма за посетиоце привучене активним маркетингом и едукацијом. Законски услов је да сви пси који се удомљавају буду стерилисани, обавезно вакцинисани против беснила и обележени микро-чипом.

13. Стерилизација

То је једна од неопходних мера за контролу бројности популације паса и мачака луталица. Овим програмом се контролише репродукција животиња ако се затекну на слободи у неконтролисаним условима живота. Стерилизација представља хирушки поступак уклањања полних жлезда, код мужјака семеника (testis)-кастрација, а код женки јајника и материце (ovarium, uterus)-оварохистеректомија. Предност програма стерилизације је у томе што се директно утиче на број нежељених новорођених љубимаца а тиме се

смањује број напуштених паса и мачака који ће бити уклоњени на нешкодљив начин. Према подацима, Светске асоцијације за заштиту животиња, једна куја и њено женско потомство, у идеалним условима, дају око **64 000 штенаца**, док мачка и њено женско потомство оставе за собом **420 000 потомака** у периоду од 7

година. (ресурс 6, 7) Управо стерилизацијом решава се овај проблем.

14. Лишавање животиње живота (Еутаназија)

Еутаназија није опција контроле бројности напуштених паса и мачака, она је **неефикасна метода**. На локалитете на којима су ухваћене јединке, које ће бити еутаназирани, досељавају се нови пси и мачке из суседних подручја јер за уклоњеним животињама остаје слободан извор хране. Новонасељене животиње, којима је храна доступна у изобиљу, даваће здраво потомство. Међутим, програмом стерилизације прво се стабилизује број напуштених паса и мачака, а потом постепено долази до смањивања њиховог броја.

Одлука о еутаназији мора се донети на основу **строгих критеријума**. Еутаназија се **строго** може спроводити над:

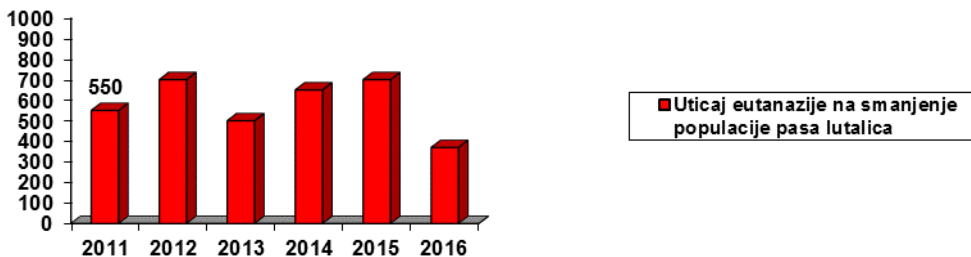
- Младунчадима која нису још прогледали или су због губитка мајке у лошој физичкој и здравственој кондицији.

- Јединком ако је повређена, неизлечиво болесна, телесно деформисана или на други начин патолошки онеспособљена тако да опоравак није могућ, а живот за њу представља бол патњу, страх и стрес.

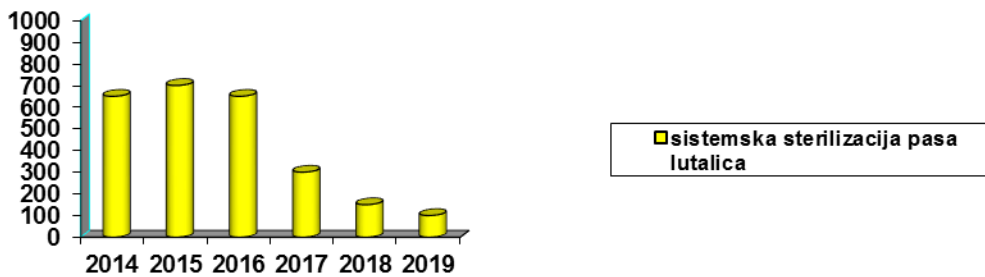
- Јединком која је достигла старост па јој отказују основне животне функције.

- Јединком која не може да се прилагоди условима смештаја, а њено пуштање на слободу представља опасност за људе, животиње и животну средину

- Јединкама ради спречавања, ширења и сузбијања и искорењивања заразних болести, у складу са законом којим се уређује ветеринарство

Ефикасност системском применом програма о контроли популације напуштених паса (предвиђање)

Еутаназија мора бити хумана и ефикасна и увек је спроводи ветеринар уз сагласност комисије формиране за ту намену (обавезан члан комисије је представник НВО која има сарадњу са зоохигијенском службом). Еутаназију паса и мачака подразумева хемијску еутаназију тј. ињекционо, интра-венозно (евентуално интракардиално) апликовање хемијских средстава која проузрокују брзу, безболну и естетску смрт уз обавезну претходну седацију - осим ако јединка трпи велики бол (нпр. Т'61).

Лешеви еутанираних животиња се нешкодљиво уклањају спаљивањем тј. смештају у специјалне стационарне хладњаче за кланични конфискат и као конфискат прве класе уклањају инсинерацијом у за то овлашћене фирме (нпр. ВУ Напредак Ђуприја). У изузетним случајевима лешеве треба нешкодљиво уклањати на сточним гробљима или специјалним јамама за уклањање лешева и кланичног конфиската.

Непосредно после саме еутаназије лешеви се пакују (смештају) у најлонске кесе сразмерне величине, херметички затварају и преносе у хладњачу. Када се хладњача напуни до одређеног броја, лешеви се сигурно превозе и уклањају на горе наведен начин.

15. Улога едукативних програма

Регионалне службе за комуналну делатност и заштиту животне средине треба да организују едукативне програме у које треба укључити ветеринаре и друге профиле стручњака који јавност упознају са општим биолошким особинама паса и мачака, њиховим понашањем, условима неопходним за живот, болестима које преносе на друге животиње и људе, начинима спречавања тих болести, проблеме које стварају ако им се омогући да сами бирају станишта и изворе хране и сл.

Битан елеменат програма је истицање значаја стерилизације љубимаца као и напуштених паса и мачака, њихове потребе као љубимца и др.

Најбоље је едукативну кампању спровести у виду предавања отвореног типа и преко локалних средстава информисања. Стручна удружења треба да се залажу за контролисану купопродају штенади и мачића која би се спроводила преко одгајивачница удружења одгајивача расних животиња или продавница љубимаца који имају дозволу да се легално баве њиховим прометом (нпр. кинолошко друштво). Едукативни програм треба да обухвата све узрасте становништва а такође и стручно усавршавање радника у служби за хватање напуштених паса и мачака.

Такође треба нагласити да су једни од битних носилаца едукативне кампање и друштва или групације за заштиту животиња (НВО) који на основу свог дугогодишњег рада имају искуства у преношењу знања о пружању адекватне бриге према псима а такође и подизању свести тј. одговорности према кућним љубимцима. Зоохигијенска служба има обавезу да такве волонтере активира не само у едукативним кампањама, већ и у помоћи контроле власничких паса уз сагласност републичких и општинских инспекцијских органа (ветеринарска, комунална...)

16. Закључак

Један од захтева које ЕУ поставља пред нашу земљу јесте испуњење Закона о добробити животиња, којим се прописују мере наведене у овом решењу. Ове мере је неопходно преточити у локалне оквире. Поред легислативе неопходан елеменат решавања пољљаних односа између људи и животиња је свакако и едукација шире јавности поготово у области решавања проблема напуштених паса и мачака којом се повећава толеранција и схватање целе озбиљности проблематике. Наглашавамо да ће стварањем или ангажовањем оваквог вида организације по овом пројекту, бити образована најмодернија служба по угледу на развијене градове света и да је предложен програм уједно веома економски исплатив.

Образовањем и ангажовањем овакве службе створићемо центар у округу тако да се може рачунати на новчани прилив из суседних општина, после интервенције службе Зоохигијене, поготово зато што по сазнању и оне имају огромне проблеме проузроковане растом популације напуштених паса.

Свакако, образовањем службе Зоохигијене, по оваквом пројекту смањено би се број евентуалних судских спорова за надокнаду штете између грађана и Града Бора, где Град, као странка у поступку вероватно губи спор, услед не предузимања адекватних мера контроле популације напуштених паса и мачака .

Овај програм ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном листу града Бора“.